บทบาทของชุมชนในการขับเคลื่อนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแหลมหิน ตำบลหัวสำโรง อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา

กาญจนา คำกอง [1]

รองศาสตราจารย์ ดร. มูฮัมหมัดอิลยาส หญ้าปรัง[2]

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของชุมชนในการขับเคลื่อนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแหลมหิน ตำบลหัวสำโรง อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา” มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาบทบาทของชุมชนในการขับเคลื่อนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต (2) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของกลุ่มออมทรัพย์ และ (3) เสนอแนวทางการเสริมสร้างบทบาทของชุมชนในการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ให้ยั่งยืน

การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการศึกษาแบบกรณีศึกษา กลุ่มเป้าหมายคือผู้ให้ข้อมูลหลัก 15 คน คัดเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ และพัฒนาการอำเภอ เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกต และบันทึกภาคสนาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและระบบการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์ ทั้งด้านการวางกติกา การจัดทำบัญชี การประชุมรายงานผล และการตรวจสอบร่วมกัน ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรม การบริหารจัดการที่โปร่งใส การมีส่วนร่วมของสมาชิก ทุนทางสังคมของชุมชน และการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เป็นปัจจัยหลักที่เอื้อต่อความยั่งยืนของกลุ่ม นอกจากนี้ แนวทางการเสริมสร้างบทบาทของชุมชนที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพผู้นำและคณะกรรมการ การสร้างระบบสื่อสารที่เข้าถึงสมาชิกทุกกลุ่ม การส่งเสริมวินัยการออมและการมีส่วนร่วม รวมถึงการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือกับภายนอก เพื่อให้กลุ่มออมทรัพย์บ้านแหลมหินเป็นฐานการเงินชุมชนที่มั่นคงและยั่งยืน

คำสำคัญ : บทบาทของชุมชน, กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต, การมีส่วนร่วม, ความยั่งยืน

---

[1]นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[2] อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต (กลุ่มวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น)

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยยังเผชิญปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะครัวเรือนฐานรากที่เข้าถึงบริการทางการเงินในระบบได้จำกัด ต้องพึ่งพาเงินกู้นอกระบบดอกเบี้ยสูง ส่งผลให้เกิดวงจรหนี้สินเรื้อรัง กระทบต่อคุณภาพชีวิตและความมั่นคงของชุมชน ภาครัฐจึงส่งเสริมกลไกการเงินฐานราก เช่น กองทุนหมู่บ้านและกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งทุนที่เหมาะสม และสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนและยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นสถาบันการเงินชุมชนที่มุ่งสร้างวินัยการออม การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และการจัดการกองทุนหมุนเวียนด้วยอัตราดอกเบี้ยที่เหมาะสม ภายใต้การบริหารร่วมกันของสมาชิก ช่วยลดภาระหนี้นอกระบบ สร้างโอกาสด้านอาชีพ สวัสดิการ และยกระดับคุณภาพชีวิต

กรณีของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแหลมหิน ตำบลหัวสำโรง อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นตัวอย่างของชุมชนที่ใช้ทุนทางสังคมและทุนทางการเงินของตนเอง จัดตั้งกองทุนออมทรัพย์เพื่อแก้ปัญหาหนี้สินและพัฒนาคุณภาพชีวิตสมาชิก กลุ่มมีการดำเนินงานต่อเนื่องยาวนาน มีระบบบัญชีโปร่งใส การประชุมสม่ำเสมอ และได้รับการประเมินว่าเป็นกลุ่มที่เข้มแข็ง ปัจจัยความสำเร็จเหล่านี้เชื่อมโยงกับบทบาทของชุมชนในการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วม และการสนับสนุนเครือข่ายทั้งภายในและภายนอก

ดังนั้น การศึกษาบทบาทของชุมชนในการขับเคลื่อนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแหลมหิน รวมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความยั่งยืนและแนวทางพัฒนา จึงมีความสำคัญทั้งในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบบการเงินชุมชนและขยายผลสู่กลุ่มอื่นที่มีบริบทใกล้เคียง

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.เพื่อศึกษาบทบาทของชุมชนในการขับเคลื่อนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

2.เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

3.เพื่อเสนอแนวทางการเสริมสร้างบทบาทของชุมชนในการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ให้ยั่งยืน

ขอบเขตการศึกษา

1.ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษา 3 ประเด็นสำคัญ ได้แก่

บทบาทของชุมชน: ภาวะผู้นำของคณะกรรมการ การมีส่วนร่วมของสมาชิก การสนับสนุนจากองค์กรในชุมชน

ความยั่งยืนของกลุ่ม: มิติการเงิน องค์กร และสังคม

ปัจจัยความสำเร็จ: วินัยทางการเงิน ความโปร่งใส การจัดทำบัญชี การตรวจสอบร่วมกัน และความร่วมมือภายในชุมชน

2. ขอบเขตด้านพื้นที่และกลุ่มตัวอย่าง

ศึกษาที่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแหลมหินกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ สมาชิกกลุ่ม ผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ผู้แทนจากกลุ่มออมทรัพย์อื่นในพื้นที่

3. ขอบเขตด้านเวลา เดือนกันยายน–พฤศจิกายน พ.ศ. 2568

นิยามศัพท์เฉพาะ

1.กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต: องค์กรทางการเงินชุมชนเพื่อการออมและให้สินเชื่อหมุนเวียน โดยสมาชิกบริหารร่วมกัน

2.ความยั่งยืนของกลุ่ม: ความสามารถในการดำเนินงานต่อเนื่องทั้งด้านการเงิน องค์กร และสังคม

3.บทบาทของชุมชน: ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วม การตรวจสอบร่วมกัน และการสนับสนุนจากองค์กรในพื้นที่

4.การบริหารจัดการชุมชน: กระบวนการวางแผน ตัดสินใจ และดูแลกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

5.การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก: การอบรม งบประมาณ หรือคำแนะนำจากภาครัฐ เอกชน และองค์กรชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับกลไกการขับเคลื่อนกลุ่มออมทรัพย์ในระดับปฏิบัติการ

2.เป็นข้อมูลสำหรับพัฒนากลุ่มออมทรัพย์บ้านแหลมหินให้มีความยั่งยืนยิ่งขึ้น

3.นำเสนอเป็นแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ให้กลุ่มออมทรัพย์อื่นในพื้นที่ที่มีบริบทคล้ายคลึงกันต่อไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาบทบาทของชุมชนในการขับเคลื่อนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตอย่างยั่งยืน โดยอาศัยแนวคิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง และแนวคิดธรรมาภิบาลเป็นฐานทฤษฎีสำคัญ โดยมองว่า “บทบาทของชุมชน” ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานกลุ่ม การรวมพลังของชุมชนที่นำไปสู่ความเข้มแข็ง การบริหารจัดการภายในกลุ่มอย่างเป็นระบบและการยึดหลักธรรมาภิบาล เช่น ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ การตรวจสอบได้ และการเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วม ซึ่งล้วนส่งผลต่อ “ความยั่งยืนของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต” ที่สะท้อนผ่านความมั่นคงทางการเงิน การหมุนเวียนกองทุนที่มีประสิทธิภาพ การบริหารจัดการที่ดี และความสามารถในการพึ่งพาตนเองในระยะยาว

นอกจากนี้ ยังพิจารณาปัจจัยเสริมที่เกื้อหนุนความยั่งยืนของกลุ่ม ได้แก่ การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาวะผู้นำของคณะกรรมการกลุ่ม และระดับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของสมาชิก ซึ่งช่วยเสริมให้การดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์บรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิผลและยั่งยืน โดยในการวิจัยครั้งนี้จึงกำหนดให้ ตัวแปรอิสระ คือ บทบาทของชุมชน (การมีส่วนร่วม ความเข้มแข็งของชุมชน การบริหารจัดการ และหลักธรรมาภิบาล) ตัวแปรตาม คือ ความยั่งยืนของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และ ปัจจัยเสริม ได้แก่ การสนับสนุนจากรัฐ ภาวะผู้นำ และระดับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของสมาชิก ซึ่งทำหน้าที่ช่วยเพิ่มประสิทธิผลของการขับเคลื่อนกลุ่มออมทรัพย์ให้มีความมั่นคงและยั่งยืนในระยะยาว

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ระเบียบวิธีการศึกษากรณี (Case Study Research) เพื่อทำความเข้าใจบทบาทของชุมชนในการขับเคลื่อนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตอย่างยั่งยืนในบริบทเฉพาะของชุมชนบ้านแหลมหิน ตำบลหัวสำโรง อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มออมทรัพย์ดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและได้รับการยอมรับว่ามีความเข้มแข็งและยั่งยืนการศึกษาเน้น

การทำความเข้าใจปรากฏการณ์อย่างลึกซึ้งจากข้อมูลภาคสนามหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์ และการบันทึกภาคสนาม ซึ่งช่วยให้สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาเพื่ออธิบายบทบาทของชุมชนและปัจจัยที่เอื้อต่อความยั่งยืนของกลุ่มออมทรัพย์ได้อย่างชัดเจน

เหตุผลที่เลือกใช้รูปแบบนี้ ได้แก่:

1.สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา ซึ่งต้องการเข้าใจบทบาทของชุมชนในเชิงลึก

2.เหมาะกับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบริบทสังคม วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ในชุมชน

3.ช่วยสะท้อนมุมมองและประสบการณ์ตรงของผู้เกี่ยวข้อง

4.สามารถใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบ Triangulation เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

พื้นที่ศึกษาคือ บ้านแหลมหิน ตำบลหัวสำโรง อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา ชุมชนกึ่งเกษตรกรรมที่ผู้คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ และรับจ้างทั่วไป สมาชิกในชุมชนมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน และมีประวัติการรวมกลุ่มเพื่อกิจกรรมชุมชนมายาวนานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแหลมหินเป็นกลุ่มที่ก่อตั้งโดยแนวคิดพึ่งพาตนเอง ได้รับการสนับสนุนจากกรมการพัฒนาชุมชน และมีการบริหารจัดการกองทุนอย่างเป็นระบบ โปร่งใส และต่อเนื่องยาวนานกว่า 10 ปี สามารถสนับสนุนสมาชิกทั้งด้านสินเชื่อ อาชีพ และสาธารณประโยชน์ ทำให้เป็นหนึ่งในกลุ่มตัวอย่างที่โดดเด่นในอำเภอแปลงยาว จึงเหมาะสมอย่างยิ่งในการใช้เป็นกรณีศึกษาเพื่อทำความเข้าใจบทบาทของชุมชนต่อความยั่งยืนของกลุ่ม เหตุผลที่เลือกบ้านแหลมหินเป็นพื้นที่ศึกษา ได้แก่: ชุมชนมีการขับเคลื่อนด้วยพลังชุมชนอย่างเข้มแข็ง ผู้นำ คณะกรรมการ และสมาชิกมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม (Sense of Ownership)เป็นกลุ่มตัวอย่างที่สะท้อนบทบาทชุมชนด้านการบริหารจัดการได้ชัดเจน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ผู้ให้ข้อมูลเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ในอำเภอแปลงยาว ซึ่งมีทั้งหมด 16 กลุ่ม โดยใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์ตรงและมีความเข้าใจในโครงสร้าง การบริหาร และกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย:คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์บ้านแหลมหินสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ ผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ผู้แทนจากกลุ่มออมทรัพย์อื่นในอำเภอแปลงยาว

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งทำความเข้าใจ “ความสัมพันธ์เชิงความหมาย” ระหว่างบทบาทของชุมชน กระบวนการขับเคลื่อนกลุ่ม และความยั่งยืนของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยแบ่งตัวแปรออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1.ตัวแปรต้น (Independent Variables) บทบาทของชุมชน หมายถึง การกระทำหน้าที่ และความร่วมมือของคนในชุมชนที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ โดยพิจารณา 4 ด้านหลัก ได้แก่

- บทบาทด้านการบริหารจัดการ การวางแผน กำหนดกติกา การจัดทำบัญชี การควบคุมภายใน และการสร้างความโปร่งใส

- บทบาทด้านการมีส่วนร่วม การเข้าร่วมประชุม แสดงความคิดเห็น การตัดสินใจร่วมกัน และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง

- บทบาทด้านการเรียนรู้และพัฒนาการจัดอบรม ถ่ายทอดความรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ รวมถึงการเรียนรู้จากความสำเร็จและข้อผิดพลาดของกลุ่ม บทบาทด้านการสนับสนุนและเครือข่าย การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก การเชื่อมโยงเครือข่าย และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มอื่น

2)ตัวแปรกระบวนการ (Process Variables) กระบวนการขับเคลื่อนกลุ่มออมทรัพย์หมายถึง กลไกการดำเนินงานที่ชุมชนใช้เพื่อให้กลุ่มออมทรัพย์ดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย

1.การวางแผนงานและกำหนดเป้าหมายของกลุ่ม

2.การบริหารกองทุนและจัดทำบัญชีอย่างเป็นระบบ

3.การประชุม ติดตามผล และรายงานผลการดำเนินงานต่อสมาชิก

4.การตรวจสอบความโปร่งใสและความรับผิดชอบของคณะกรรมการ

5.การสร้างการมีส่วนร่วมและแรงจูงใจให้สมาชิกเข้ามามีบทบาทอย่างต่อเนื่อง

3) ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ความยั่งยืนของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตหมายถึง ความสามารถของกลุ่มออมทรัพย์ในการดำเนินงานและพัฒนาต่อเนื่องในระยะยาว ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และองค์กร แบ่งเป็น 3 มิติ คือ

มิติด้านเศรษฐกิจ กลุ่มมีฐานะการเงินมั่นคง มีการหมุนเวียนเงินทุนอย่างมีประสิทธิภาพ สมาชิกได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เป็นรูปธรรม

มิติด้านสังคม สมาชิกมีความสามัคคี ความไว้วางใจ ความเป็นเจ้าของร่วม กลุ่มมีส่วนช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตในชุมชน

มิติด้านองค์กร กลุ่มมีธรรมาภิบาล โปร่งใส ตรวจสอบได้ มีโครงสร้างบริหารชัดเจน และสามารถสืบทอดผู้นำรุ่นใหม่ได้ต่อเนื่อง

4) ความสัมพันธ์ของตัวแปรความสัมพันธ์ของตัวแปรในการวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่า บทบาทของชุมชน (ตัวแปรต้น) → ส่งผลต่อ กระบวนการขับเคลื่อนกลุ่มออมทรัพย์ (ตัวแปรกระบวนการ) → นำไปสู่ ความยั่งยืนของกลุ่มออมทรัพย์ (ตัวแปรตาม)

โดยมีปัจจัยแวดล้อมสนับสนุน เช่น การสนับสนุนจากรัฐและเอกชน บริบทของชุมชนและประวัติการดำเนินงานของกลุ่ม ซึ่งทำหน้าที่เสริม หรือในบางกรณีอาจเป็นข้อจำกัดต่อความยั่งยืนของกลุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อให้เข้าใจบทบาทของชุมชนและความยั่งยืนของกลุ่มออมทรัพย์อย่างลึกซึ้ง ผู้วิจัยใช้เครื่องมือเชิงคุณภาพ 3 ประเภทหลัก ได้แก่

1.แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Guide)เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างใช้สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน คณะกรรมการ สมาชิก และเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนมุ่งเก็บข้อมูลเกี่ยวกับบทบาท หน้าที่ การมีส่วนร่วม การเรียนรู้ และปัจจัยที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของกลุ่ม

2. แบบสังเกต (Observation Checklist)ใช้สังเกตพฤติกรรมและกระบวนการทำงานจริงของกลุ่ม เช่น การประชุม การออม การกู้ยืม การสื่อสารภายในกลุ่มมุ่งดูบรรยากาศ การมีส่วนร่วมของสมาชิก และรูปแบบการบริหารจัดการ

3.แบบบันทึกภาคสนาม (Field Notes)ใช้บันทึกบรรยากาศ เหตุการณ์สำคัญ ภาษากาย ปฏิสัมพันธ์ในชุมชน และข้อสังเกตเชิงบริบทเป็นข้อมูลเสริมช่วยให้การตีความมีความลึกและสอดคล้องกับบริบทจริง

ผลการวิจัย

1. บริบทของชุมชนและกลุ่มออมทรัพย์พื้นที่ศึกษาเป็นชุมชนกึ่งเกษตรกรรม มีทุนทางสังคมสูงจากความสัมพันธ์แบบเครือญาติและการช่วยเหลือเกื้อกูล กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแหลมหินดำเนินงานต่อเนื่องยาวนาน มีระบบบัญชีชัดเจน ได้รับการประเมินเป็นกลุ่มเข้มแข็งระดับ A เปรียบเทียบกับกลุ่มอื่นในอำเภอพบว่าความแตกต่างด้านความเข้มแข็งสัมพันธ์กับระบบบริหารจัดการและระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิก

2. บทบาทด้านการบริหารจัดการมีกติกาชัดเจน แยกหน้าที่ระหว่างประธาน เหรัญญิก และฝ่ายตรวจสอบมีการบันทึกบัญชีและรายงานต่อสมาชิกทุกเดือน สมาชิกสามารถตรวจสอบได้
คณะกรรมการยึดหลักธรรมาภิบาล เปิดโอกาสให้สมาชิกตั้งคำถามและแสดงความคิดเห็น ผู้นำทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานภายนอก ขอรับการอบรมและโครงการสนับสนุนต่าง ๆมีการวางแผนสืบทอดผู้นำ เปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่เข้ามาเรียนรู้งานบริหาร

3. บทบาทด้านการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้สมาชิกส่วนใหญ่มีวินัยในการออมและเข้าร่วมประชุมอย่างสม่ำเสมอสมาชิกมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจกำหนดกติกา อัตราดอกเบี้ย การใช้กำไร และการติดตามหนี้มีวัฒนธรรมการตรวจสอบร่วมกัน ผ่านการเปิดเผยบัญชีและการประชุม ทำให้ความโปร่งใสเป็นเรื่องปกติ กลุ่มใช้การยกย่องสมาชิกดีเด่น การมอบของที่ระลึก และการจัดอบรมที่ตรงกับความต้องการ เป็นแรงจูงใจให้สมาชิกมีส่วนร่วม กลุ่มทำหน้าที่เป็น “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” ด้านการจัดการเงิน อาชีพเสริม และการบริหารกลุ่ม เกิดการถ่ายทอดความรู้ระหว่างรุ่นและเตรียมผู้นำรุ่นใหม่

4. ปัจจัยแห่งความยั่งยืนของกลุ่มออมทรัพย์ ความยั่งยืนของกลุ่มบ้านแหลมหินเกิดจากการบูรณาการหลายปัจจัย ได้แก่

ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรม – ผู้นำและคณะกรรมการมีความซื่อสัตย์ เสียสละ และรับผิดชอบระบบบริหารจัดการโปร่งใส – เปิดเผยข้อมูลทางการเงิน มีการประชุมและตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ

การมีส่วนร่วมของสมาชิก – สมาชิกเป็น “เจ้าของร่วม” ไม่ใช่เพียงผู้ใช้บริการทางการเงิน

ทุนทางสังคมของชุมชน – ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ความสามัคคี และการช่วยเหลือเกื้อกูล ทำให้การดำเนินงานราบรื่น

การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก – ด้านองค์ความรู้ งบประมาณ และโครงการส่งเสริมอาชีพ

จิตสำนึกสาธารณะ – สมาชิกตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวม ยินดีร่วมกิจกรรมและช่วยดูแลกลุ่ม

โดยรวม กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแหลมหินจึงเป็นตัวอย่างของระบบการเงินชุมชนที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมและการจัดการตนเองของชุมชน มากกว่าจะเป็นเพียงกลไกทางการเงิน

อภิปรายผล

ด้านการบริหารจัดการ ระบบบริหารจัดการที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ สอดคล้องกับแนวคิดธรรมาภิบาล และช่วยสร้างความไว้วางใจระหว่างสมาชิกกับคณะกรรมการ ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรมทำให้การดำเนินงานเป็นที่ยอมรับและได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก การที่สมาชิกมีบทบาทในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การออมการประชุม การตัดสินใจ ไปจนถึงการตรวจสอบ สอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนเข้มแข็ง ส่งผลให้กลุ่มเป็น “กลุ่มของชุมชน” อย่างแท้จริง

ด้านการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพ กลุ่มออมทรัพย์ทำหน้าที่เสมือนสถาบันพัฒนาคนในชุมชน สมาชิกได้รับการพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติด้านการเงิน สามารถนำไปใช้วางแผนชีวิตและอาชีพ เป็นฐานของการพึ่งตนเองในระยะยาว

ด้านความยั่งยืน ความยั่งยืนเกิดจากการผสมผสานของทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนสถาบัน และทุนจากภายนอก เมื่อปัจจัยเหล่านี้เชื่อมโยงกัน จึงทำให้กลุ่มออมทรัพย์มีความมั่นคง ยืดหยุ่น และพร้อมปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1.1 ต่อกลุ่มออมทรัพย์และชุมชน

- จัดทำคู่มือการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เป็นลายลักษณ์อักษร
- พัฒนาระบบบัญชีให้ทันสมัย มีการตรวจสอบประจำปีโดยผู้ที่ชุมชนยอมรับ
- กำหนดวาระคณะกรรมการ และเตรียมผู้นำรุ่นใหม่ผ่านการทำงานร่วมกัน
- ใช้ช่องทางสื่อสารที่หลากหลาย (ป้ายประกาศ กลุ่มไลน์ หอกระจายข่าว) ให้ข้อมูลเข้าถึงสมาชิกทุกกลุ่ม
- ส่งเสริมบทบาทเยาวชนในงานด้านเทคโนโลยีและการสื่อสารของกลุ่ม

1.2 ด้านการเรียนรู้และการพัฒนา

- จัดทำแผนพัฒนาศักยภาพผู้นำและสมาชิกประจำปี ร่วมกับหน่วยงานภาคี
- สร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มภายในตำบล/อำเภอ
- รวบรวมประวัติและบทเรียนกลุ่มเป็น “คลังความรู้ชุมชน”

1.3ด้านความยั่งยืน

- วางแผนสืบทอดผู้นำอย่างชัดเจน
- ขยายบทบาทกลุ่มเป็นฐานสวัสดิการชุมชน เช่น ทุนการศึกษา กองทุนช่วยเหลือ
- จัดระบบประเมินตนเองประจำปี

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

2.1 พัฒนากลุ่มออมทรัพย์ที่เข้มแข็งให้เป็นศูนย์เรียนรู้ต้นแบบ

2.2 จัดทำหลักสูตรมาตรฐานสำหรับผู้นำและคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์

2.3 ส่งเสริมระบบ “พี่เลี้ยง–น้องเลี้ยง” ระหว่างกลุ่มเข้มแข็งและกลุ่มใหม่

2.4 ผลักดันนโยบายสนับสนุนสถาบันการเงินชุมชนอย่างบูรณาการ และสนับสนุนการวิจัยติดตามผลระยะยาว

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มออมทรัพย์ในหลายจังหวัด/ภูมิภาค

3.2 ศึกษาผลลัพธ์ด้านเศรษฐกิจครัวเรือน ก่อน–หลังเข้าร่วมกลุ่ม โดยใช้วิธีวิจัยแบบผสม

3.3 ศึกษาบทบาทเทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์

บรรณานุกรม

กรมการพัฒนาชุมชน. (2566) คู่มือการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.

ความยากจนแผงของครัวเรือน. (2566) [สืบค้นออนไลน์] สืบค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2568 จาก https://www.nso.go.th/public/e-book/Analytical-Reports/Poverty_2023/19/#zoom=z

ครัวเรือนเศรษฐกิจฐานราก. (2566) [สืบค้นออนไลน์] สืบค้นเมื่อ 6 ตุลาคม 2568 จากhttps://www.nso.go.th/public/e-book/AnalyticalReports/Foundation_household_66/14/

จินตวีร์ เกษมศุข. (2561) วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร [สืบค้นออนไลน์] สืบค้นเมื่อ 7 ตุลาคม 2568 จาก https://opac1.lib.buu.ac.th/medias3/huso26n50p169-186.pdf

ฤทธิชัย ขุนโยธา. 2564. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่มีผลงานระดับดี ในอำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์. เพชรบูรณ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.

ธนายุทธ์ อ่อนดี. 2559. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

ธเนตร์ตรี รัตนเรืองยศ (2568) [สืบค้นออนไลน์] สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2568 จาก https://www.baanjomyut.com/library/leadership/02.html

ธีรยุทธ บุญมี. (2542). ธรรมาภิบาลกับสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปณิชา วีระพันธ์. (2567) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต: หลักการในการดำเนินโครงการให้ประสบความสำเร็จ /มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, ประเทศไทย

พงษ์นรินทร์ อัสวเศรณี และคณะ. 2541. แนวคิดและหลักการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต. กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนาองค์กรชุมชน.

พิสิฐ เอี้ยวฉาย. 2548. ความเข้มแข็งของชุมชน: แนวคิดและกระบวนการพัฒนา. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

วรธา มงคลสืบสกุล. (2568) ธรรมาภิบาลกับการสร้างความรับผิดชอบทางสังคม: บทบาทการเสริมสร้าง ความเข้มแข็งในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตของภาครัฐ

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน)กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2565)การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเองและเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงโดยอาศัยการดำเนินงานอย่างบูรณาการ

สุพัตรา ยอดสุรางค์. (2562) วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

อธิวัฒน์ ศิริพันธ์. 2563. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดปทุมธานี. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

Arnstein, Sherry R. 1969. A Ladder of Citizen Participation. Journal of the American Institute of Planners, 35(4): 216–224.

Lincoln, Yvonna S. and Egon G. Guba. 1985. Naturalistic Inquiry. California: SAGE Publications.

Putnam, Robert D. 2000. Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. New York: Simon & Schuster.